

ต้นทุนค่าเสียโอกาสของการศึกษา

นายจ้างบางรายนิยมจ้างแรงงานเด็ก เพราะงานบางอย่างเหมาะที่จะให้เด็กทำ เด็กเป็นวัยที่ดูแลและปกครองง่าย ประกอบกับที่ค่าแรงต่ำเพื่อเป็นการลดต้นทุนในการผลิต นอกจากนี้ พ่อแม่หรือผู้ปกครองของเด็กนิยมที่จะให้ลูกออกทำงาน สาเหตุเกิดจากฐานะของครัวเรือนยากจน มีจำนวนสมาชิกหลายคน หรือเกิดจากเด็กบางคนเกียจคร้านประกอบกับสติปัญญาไม่เอื้ออำนวยต่อการศึกษาล่าเรียน และเพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระของครัวเรือนให้มีรายได้เพิ่มขึ้นอีกทางหนึ่งด้วย นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่น ๆ ดังได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 4 ที่ทำให้เด็กไม่มีโอกาสศึกษาต่อในระดับสูงได้

เด็กในวัย 11-15 ปี โดยสภาพสรีระทางร่างกายแล้ว เด็กยังไม่เหมาะที่จะเข้าสู่ตลาดแรงงานทันที แต่โดยสภาพเศรษฐกิจและสังคมบังคับให้เด็กต้องออกมาทำงานก่อนวัยอันสมควร แทนที่จะได้ศึกษาเล่าเรียน หรือพักผ่อนตามสภาพ ซึ่งงานบางอย่างที่เด็กทำมีลักษณะและสภาพเหมือนกับผู้ใหญ่ กล่าวคือ งานที่ทำเป็นงานที่ไม่ต้องใช้กำลังกายมาก เป็นงานเบาไม่สลับซับซ้อน ไม่ต้องใช้ฝีมือมากนัก เช่นงานเย็บผ้า โหล งานปักผ้า เป็นต้น งานเหล่านี้ไม่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาทางร่างกายและจิตใจของเด็ก แต่งานบางอย่างไม่เหมาะที่จะให้เด็กทำ เช่น งานก่อสร้าง เพราะเป็นงานหนักและเสี่ยงต่อการเกิดอันตรายกับเด็กได้ ถึงกระนั้นก็ตาม อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า แรงงานเด็กจะทำงานในลักษณะตัวเสริมงานหลักของแรงงานผู้ใหญ่ที่ทำให้ผลิตภัณฑ์ของชาติมีผลสำเร็จขึ้นมา ในการศึกษาต่อไปนี้จะเป็นการศึกษาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับต้นทุนค่าเสียโอกาสของการศึกษาและกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจของเด็ก

5.1 ต้นทุนค่าเสียโอกาสของการศึกษา (opportunity cost)

จากสภาพความจริงที่ปรากฏว่าเด็กที่ออกมารับจ้างทำงาน และก็มีนายจ้างยินดีจ้างเด็กให้ทำงาน แสดงว่ามีทั้งอุปทานและอุปสงค์ของแรงงาน ซึ่งเหตุผลสำคัญที่ทำให้เด็กต้องทำเช่นนั้นก็เพราะความยากจนของครัวเรือน เด็กหรือผู้ปกครองเองหมดโอกาสที่จะตัดสินใจระหว่าง

การเรียนหนังสือเพื่อให้เด็กมีโอกาสได้เงินเดือนที่ดีกว่าในอนาคต หรือควรให้เด็กออกทำงาน เพราะคิดว่าต้นทุนค่าเสียโอกาส (opportunity cost) ของการเรียนหนังสือนั้นสูงไป การเข้าสู่ตลาดแรงงานของเด็กที่ซึ่งก่อให้เกิดรายได้ต่อครัวเรือนนี้ ถือเป็นต้นทุนค่าเสียโอกาสของการศึกษา กล่าวคือหากเด็กได้รับการศึกษาก็อาจจะสูญเสียรายได้อันสำคัญ โดยเฉพาะ ครัวเรือนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจยากจน

จากการศึกษาเด็กจำนวน 45 คน ในสามหมู่บ้าน คือบ้านแม่กุ่มบก บ้านป่าสักน้อยและบ้านป่าเอื้อง (ตารางที่ 5.1) ปรากฏว่ามีเด็กที่ต้องเข้าสู่ตลาดแรงงานจำนวน 21 คน แยกเป็นเด็กชาย 7 คน เด็กหญิง 14 คน ในจำนวนนี้เป็นเด็กที่มาจากบ้านป่าเอื้องมากที่สุดคือจำนวน 14 คน นอกนั้นมาจากบ้านป่าสักน้อย 5 คน และจากบ้านแม่กุ่มบก 2 คน ประเภทกิจกรรมที่เด็กทำส่วนใหญ่จะเป็นงานเย็บผ้า และงานก่อสร้าง จะเห็นได้ว่าเด็กในวัยนี้จะอยู่ในช่วงระยะของการสำรวจค้นหาตัวเองทางด้านอาชีพ ซึ่งพฤติกรรมแสวงหาอาชีพที่ตนต้องการจริง ๆ ของเด็กยังไม่มีจุดมุ่งหมายหรือแบบแผน ส่วนใหญ่จะเป็นไปในลักษณะทดลองและเปลี่ยนงานบ่อย เพื่อเป็นการสำรวจความต้องการของตนเอง จากการศึกษพบว่า มีทั้งเด็กหญิงและเด็กชายเคยผ่านงานที่ไม่ต้องใช้ประสบการณ์หรือความรู้สูงมาก่อน เช่น งานรับใช้ตามบ้าน งานเลี้ยงเด็ก งานเสิร์ฟอาหาร และงานแบกของ เป็นต้น ในปัจจุบันยังพบว่า มีเด็กกำลังที่จะเปลี่ยนงานจากงานก่อสร้างเป็นวาดภาพลงผัด ระยะการฝึกงานกับเพื่อนบ้านนี้เด็กจะยังไม่ได้รับค่าแรง กลับต้องจ่ายเงินสำหรับค่าฝึกงานประมาณ 1,200 บาทต่อคน หลังจากฝึกได้ประมาณ 3-6 เดือน เด็กเริ่มมีรายได้ประมาณวันละ 50 บาท งานในระยะนี้จะป็นงานหยาบ ส่วนรายละเอียดผู้ฝึกจะเป็นผู้ลงเอง ถ้าวาดจนชำนาญแล้ววันหนึ่ง ๆ เด็กจะมีรายได้ประมาณ 100-250 บาท

เมื่อเด็กย่างเข้าวัย 13 ปี จากประสบการณ์ที่ได้สะสมมาประมาณหนึ่งหรือสองปี ทำให้เด็กเริ่มมีรายได้สูงขึ้น โดยเฉพาะเด็กหญิงจะมีรายได้สูงกว่าเด็กชาย นั้นมิได้หมายความว่าค่าแรงหรือค่าจ้างของเด็กชายต่ำกว่าเด็กหญิง ซึ่งในความเป็นจริงแล้วค่าแรงของเด็กหญิงที่ได้รับต่ำกว่าค่าแรงของเด็กชายด้วยซ้ำไป ไม่ว่าจะป็นงานประเภทเดียวกันหรืองานคนละประเภทก็ตาม แต่สาเหตุเนื่องมาจากว่า เด็กหญิงต้องทำงานเป็นเวลายาวนานกว่าเด็กชายในแต่ละวัน

งานที่ก่อให้เกิดรายได้ในระดับสูงนี้ ได้แก่งานเย็บผ้าโหลในโรงงาน ซึ่งเด็กต้องทำงานวันละสองรอบคือรอบเช้าและรอบกลางคืน (12 ชม.) ส่วนกิจกรรมอื่นเด็กทำงานตามปกติ (8 ชม.)

จากการเปรียบเทียบต้นทุนค่าเสียโอกาสของการศึกษาของบุตรเป็นค่าร้อยละของระดับรายได้ของครัวเรือนแล้วปรากฏว่า ค่าร้อยละนี้อยู่ในระดับสูง นั้นหมายความว่าถ้าเด็กไม่ได้เรียนหนังสือ เด็กจะต้องเข้าสู่ตลาดแรงงานที่ก่อให้เกิดรายได้ และรายได้นี้เป็นส่วนหนึ่งของรายได้ของครัวเรือน ในจำนวนที่สูง และถ้าเด็กต้องเรียนหนังสือต่อ ครัวเรือนจะต้องได้รับความเดือดร้อน เพราะแหล่งรายได้จากเด็กเป็นแหล่งรายได้หลักและสำคัญที่สุด ซึ่งในการศึกษานี้ได้ตั้งสมมุติฐานว่า "ต้นทุนค่าเสียโอกาสทางการศึกษาของเด็กหญิงสูงกว่าเด็กชาย"

จากการศึกษาพบว่า ต้นทุนค่าเสียโอกาสทางการศึกษาโดยเฉลี่ยในเด็กหญิงสูงกว่าเด็กชายเล็กน้อยนั่นคือค่าเฉลี่ยของเด็กหญิงเท่ากับ 13,314 บาท และค่าเฉลี่ยของเด็กชายเท่ากับ 9,394 บาท เมื่อทำการทดสอบสมมุติฐานโดยวิธี t-test แล้วปรากฏว่าความแตกต่างของค่าเฉลี่ยต้นทุนค่าเสียโอกาสทางการศึกษาของเด็กหญิงกับเด็กชาย ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 (ตารางที่ 5.1)

และเมื่อพิจารณาค่าร้อยละของรายได้ของเด็ก หรือต้นทุนค่าเสียโอกาสของการศึกษาต่อระดับรายได้ของครัวเรือนแล้วปรากฏว่า ค่าร้อยละนี้ในเด็กหญิงส่วนใหญ่สูงกว่าในเด็กชาย ค่าร้อยละที่มีค่าสูงกว่าค่าร้อยละเฉลี่ยรวม (37.83) จะเป็นค่าร้อยละของเด็กหญิงทั้งสิ้น นั่นเป็นการแสดงให้เห็นว่าเด็กหญิงต้องรับภาระครัวเรือนสูงกว่าเด็กชาย เด็กหญิงส่วนใหญ่เหล่านี้มีอาชีพเย็บผ้าในโรงงาน เด็กต้องทำงานทั้งกลางวันและกลางคืนเพื่อที่จะมีรายได้สูงขึ้น และเมื่อพิจารณาค่าร้อยละของเด็กบางรายปรากฏว่าสูงถึง 100.00 นั้นหมายความว่าครัวเรือนต้องพึ่งรายได้จากเด็กเพียงแห่งเดียว รายได้นั้นนอกจากเป็นค่าใช้จ่ายประจำวันแล้วเด็กจะต้องกันเงินส่วนหนึ่งเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการศึกษาต่อ (ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน) ในช่วงวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ และรายจ่ายอีกส่วนหนึ่ง สำหรับค่าผ่อนชำระสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับครัวเรือน

สถานการณ์ของครัวเรือน เป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้เด็กต้องเข้าสู่ตลาดแรงงานก่อนวัยอันสมควร ดังได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 4 เด็กบางรายต้องออกจากโรงเรียน

กลางคัน (ป.6) เพื่อทำงานหารายได้เลี้ยงดูครอบครัว ดังนั้นภาระการรับผิดชอบต่อครอบครัว จึงเป็นหน้าที่ของเด็กหญิงสองคนที่จะกล่าวถึงต่อไป

นก (นามสมมุติ: บ้านป่าสักน้อย) เป็นเด็กหญิงคนหนึ่งที่ต้องทำงานตั้งแต่จบชั้น ป.6 นกเป็นลูกสาวคนสุดท้ายจากจำนวนบุตร 5 คน เมื่อทำงานเย็บผ้าและเริ่มที่จะมีรายได้นั้นก็เริ่มที่จะรับภาระในการเลี้ยงดูมารดาซึ่งเป็นหม้ายวัย 64 ปี สำหรับพี่สาวสามคนได้แต่งงานและแยกครัวเรือนออกต่างหาก ซึ่งบางคนก็ไปตั้งรกรากอยู่ต่างจังหวัดและต่างหมู่บ้านออกไป แต่ละคนฐานะทางเศรษฐกิจไม่สู้ดีนัก ทำไร่ ทำนา รับจ้างพลเลี้ยงครวว์เรือนเท่านั้น ส่วนนัดพี่ชายถัดจากนกขึ้นไป ได้ไปรับจ้างอยู่ในอุตสาหกรรมแห่งหนึ่งที่จังหวัดภูเก็ต นัดจะกลับบ้านปีละครั้งและให้เงินแม่เพียง 500 บาท ในระหว่างปีไม่เคยส่งเงินกลับบ้านเลย นัดให้เหตุผลที่ไม่ส่งเงินกลับบ้านว่ามีภาระต้องผ่อนชำระรถมอเตอร์ไซด์ ประกอบกับค่าใช้จ่ายประจำวันสูงทำให้ไม่มีเงินเหลือเพื่อเก็บออม

นกทำงานเย็บผ้าโหลอยู่ในโรงงานแห่งหนึ่งไม่ไกลจากบ้านนัก โรงงานมีรถบริการรับ-ส่งคนงานจากหมู่บ้านทุกวัน งานรอบเช้าเริ่มตั้งแต่เวลา 08.00-17.00 น. รอบค่ำเริ่มตั้งแต่ 17.30-21.30 น. โรงงานไม่มีข้อบังคับที่จะให้คนงานทำงานรอบค่ำ แต่ทุกคนยินดีที่จะทำเพื่อให้มีรายได้เพิ่มขึ้น ในรอบลับตาห์จะมีวันหยุดหนึ่งวันคือวันอาทิตย์ นกได้ค่าแรงวันละ 90 บาท ซึ่งเป็นค่าแรงของรอบเช้า 60 บาท ส่วนอีก 30 บาท เป็นค่าแรงของรอบค่ำ นกทำงานเย็บผ้ามาได้สองปีกว่า สามารถที่จะซื้อสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่ครัวเรือนได้ดังนี้ ตู้เย็น เตารีด ทีวีสี และปัจจุบันกำลังผ่อนส่งรถมอเตอร์ไซด์ เมื่อต้นปี นกได้เข้าศึกษาต่อกับศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน โดยใช้เวลาในวันเสาร์-อาทิตย์เท่านั้น ส่วนภาระกิจทางบ้านมารดาเป็นผู้จัดการให้ทุกอย่างไม่ว่าจะเรื่องอาหารและการซัก-รีดเสื้อผ้า

ยะ (นามสมมุติ: บ้านปงป่าเอื้อง) เป็นเด็กหญิงอีกคนหนึ่งที่ต้องรับภาระต่อครอบครัวสูง พ่อ-แม่แยกทางกันเมื่อแม่เริ่มตั้งครรภ์คนที่ 2 ได้ประมาณหนึ่งเดือน พ่อ-แม่ทำงานก่อสร้างและรับจ้างทั่วไป เนื่องจากไม่มีที่นาเป็นของตนเอง แม่ต้องทำงานหนักขึ้นเพื่อเลี้ยงดูบุตรหลังจากไม่มีพ่อที่คอยช่วยเหลืออีกแรงหนึ่งต่อไป ช่วงที่แม่ใกล้คลอดน้องคนที่สองนี้ยะต้องออกจากโรงเรียนกลางคัน เพื่อทำงานหารายได้เลี้ยงดูแม่โดยการไปเป็นคนงานทำความสะอาดวีลอร์ท

ได้ค่าแรงเดือนหนึ่ง ๆ ประมาณ 700 บาท ทำงานอยู่ได้ประมาณ 4 เดือนจึงได้เปลี่ยนงานใหม่ โดยไปทำงานก่อสร้างกับเพื่อนบ้าน หลังจากที่ได้คลอดบุตรและแข็งแรงดีแล้ว ก็เริ่มออกไปทำงานก่อสร้างเช่นเคย บางครั้งที่ไม่มีคนเลี้ยงดูบุตรให้ต้องพาไปยังที่ทำงานด้วย ยะก็เช่นเดียวกับเด็กสาวทั่ว ๆ ไปที่ต้องการทำงานเย็บผ้าในโรงงาน แต่กว่าจะเข้าสู่โรงงานได้จะต้องฝึกเย็บผ้าอยู่ในหมู่บ้านประมาณ 3 เดือน ซึ่งต้องเสียค่าใช้จ่าย และยังต้องขาดรายได้ไปอีกทางหนึ่งด้วย

สำหรับเด็กชายที่ค่าร้อยละของรายได้ หรือต้นทุนค่าเสียโอกาสทางการศึกษาที่มีค่าสูงกว่าค่าร้อยละเฉลี่ย (37.83) มีดังนี้ ด.ญ. นวล (46.87) ด.ญ. ดาว (48.38) ด.ญ. นก (100.00) ด.ญ. คอย (57.22) ด.ญ. ใจ (60.73) ด.ญ. ชม (46.07) และด.ญ. ยะ (50.00) ของรายได้ของครัวเรือนตามลำดับนั้น (ตารางที่ 5.1) กล่าวคือเด็กที่ไม่ได้เรียนต่อจะเป็นหลักของการทำมาหากินของครัวเรือน เด็กหญิงบางรายที่มีรายได้น้อย เนื่องจากเด็กทำงานปักผ้าอยู่กับบ้าน ดังกรณี ด.ญ. มา มีรายได้ตลอดปีที่ผ่านมาเพียง 2,000 บาทเท่านั้น เด็กเพิ่งจบชั้น ป.6 และเริ่มหารายได้โดยการตัดปักผ้า ซึ่งงานปักผ้าเป็นงานที่ได้ค่าแรงต่ำในอนาคตหวังว่าจะได้ไปทำงานเย็บผ้าอยู่ในโรงงาน

และเมื่อพิจารณาโดยรวมส่วนใหญ่แล้วพบว่า ระดับรายได้ของเด็กมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับระดับรายได้ของครัวเรือน กล่าวคือเด็กที่มีรายได้สูงระดับรายได้ของครัวเรือนจะสูงด้วย และเด็กที่มีรายได้ต่ำระดับรายได้ของครัวเรือนก็จะต่ำไปด้วย ดังได้กล่าวแต่ต้นแล้วว่า ในครัวเรือนที่มีฐานะยากจน แหล่งรายได้จากเด็กเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญ

รายได้นอกภาคเกษตรกรรมเป็นรายได้เด่นชัด ที่สามารถนับได้ครบถ้วนกว่ารายได้จากภาคเกษตรกรรม จากการศึกษาที่รายได้นอกภาคเกษตรกรรม เป็นรายได้ที่เกิดจากการรับจ้างผู้อื่น ในบางรายที่มีกิจการเป็นของตนเองก็เป็นกิจกรรมระบบครัวเรือน ที่สามารถคำนวณรายได้ได้ครบถ้วน สำหรับรายได้จากภาคเกษตรกรรม รายได้บางอย่างไม่สามารถคำนวณเป็นตัวเงินได้ เช่น การปลูกผักสวนครัวเพื่อบริโภคเอง การหาของป่า และผลผลิตจากสวนได้แก่ มะพร้าว มะละกอ มะขาม กัลยวี และลำไย เป็นต้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่า

ในครัวเรือนใด ที่มีจำนวนสมาชิกทำงานนอกภาคเกษตรมากเท่าใด ระดับรายได้ที่เป็นตัวเงินของครัวเรือนนั้นก็สูงตามไปด้วย ถึงแม้ว่าระดับรายได้จะเป็นตัวบ่งบอกถึงสภาพภาพทางเศรษฐกิจของครัวเรือนก็ตาม แต่สิ่งที่ไม่ควรละเลยในการพิจารณาพร้อมกันคือ สภาพความจริงของสภาพการดำรงชีพของแต่ละครัวเรือน

บ้านปางป่าเอื้อง เป็นหมู่บ้านที่มีฐานะทางเศรษฐกิจยากจนที่สุดในสามหมู่บ้านที่ทำการศึกษา ครัวเรือนส่วนใหญ่ยังมีสภาพยากจนมาก ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพทั่วไปของหมู่บ้านในบทที่ 3 โดยเฉพาะครัวเรือนที่มีอาชีพเป็นกรรมกรก่อสร้าง แต่เมื่อพิจารณาถึงตัวเลขของระดับรายได้ของครัวเรือนแล้วปรากฏว่า ในบางครัวเรือนระดับรายได้ใกล้เคียงกับอีกสองหมู่บ้านซึ่งมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีกว่า หรือแม้แต่ครัวเรือนที่อยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน ครัวเรือนที่มีระดับรายได้สูงกลับมีฐานะความเป็นอยู่ที่แย่ ดังกรณีครัวเรือนของ ต.ช. กาน มีระดับรายได้ต่อปีสูงสุดจากกรณีศึกษา 47,280 บาท ครัวเรือนนี้มีสมาชิกทำงานนอกภาคเกษตรกรรมจำนวน 5 คน บ้านเรือนอาศัยมีขนาดเล็ก หลังคามุงด้วยหญ้าคา ฝาบ้านเป็นกระดานและไม้ไผ่ซีก พื้นบ้านปูด้วยไม้ไผ่ซีกเช่นเดียวกัน ส่วนครัวเรือนของ ต.ญ. งาม ซึ่งมีระดับรายได้ต่อปี 44,000 บาท (เป็นเด็กหญิงคนเดียวของหมู่บ้านปางป่าเอื้องที่มีโอกาสศึกษาต่อ หลังจากจบชั้น ป.6) สภาพบ้านเรือนอาศัยเป็นบ้านไม้สองชั้นใต้ถุนโล่ง หลังคามุงด้วยกระเบื้องมีสองหลังคาเรือนติดกัน ครัวเรือนนี้มีกิจการโรงสีข้าวขนาดเล็ก มีที่ดินจำนวน 20 ไร่ ไร่นาและทรัพย์สินอื่นที่พอจะเป็นเครื่องบ่งชี้ว่ามีฐานะค่อนข้างดีกว่า ครัวเรือนนี้ไม่มีผู้ที่ทำงานนอกภาคเกษตรกรรม รายได้หลักมาจากการให้เช่าที่นา (25,600 บาท) และจากกิจการโรงสี (18,400 บาท) ถึงแม้จะมีจำนวนสมาชิกอาศัยอยู่กันหลายคนก็ตาม (7 คน) มีเพียงผู้ปกครองเท่านั้นที่มีรายได้

ครัวเรือนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านปางป่าเอื้อง ไม่มีที่ดินเพื่อทำการเพาะปลูกเป็นของตนเอง ดังนั้นการค่าใช้จ่ายในการอุปโภคบริโภคทุกอย่าง จะสูงกว่าในครัวเรือนที่มีที่ดินเป็นของตนเอง ประกอบกับการที่ต้องว่างงานเป็นเวลานาน เป็นเหตุให้รายได้ที่มีอยู่ก่อนหน้านั้นต้องลดน้อยลงไปทุกที อีกนัยหนึ่งอาจกล่าวได้ว่า วัฏจักรความยากจนจะวนเวียนอยู่เช่นนี้ตลอดไปจนกว่าจะมีอาชีพที่มั่นคง เข้ามารองรับต่อไป

ตารางที่ 5.1 แสดงถึงรายได้ต่อปีของเด็กหรือต้นทุนค่าเสียโอกาสของการศึกษา เด็กจำนวน 21 คน จาก 3 หมู่บ้าน

ลำดับ ที่	ชื่อ	จำนวน สมาชิก ที่ทำงาน นอกภาค เกษตร	ระดับ รายได้ ของ ครัวเรือน	รายได้ของเด็กหรือ ต้นทุนค่าเสียโอกาส ของการศึกษา (บาท)		ค่า ร้อยละ	ประเภท กิจกรรม
				เด็กชาย	เด็กหญิง		
บ้านแม่กุ่มบก							
1.	ด.ญ. นวล	1	38,400		18,000	46.87	ถักเสื้อผ้าไหมพรม
2.	ด.ช. บุญ	2	33,520	9,600		28.63	คณงานแบกของ
บ้านป่าสักน้อย							
3.	ด.ญ. ดาว	4	39,600		19,162	48.38	เย็บผ้า
4.	ด.ญ. นก	1	19,200		19,200	100.00	เย็บผ้า
5.	ด.ญ. บัว	2	17,400		4,500	25.86	เย็บผ้า
6.	ด.ช. เป้ง	2	15,200	5,200		34.21	ซ่อมรถ
7.	ด.ญ. ผ่อง	1	14,000		4,800	32.43	เจียรไนพลอย
บ้านป่าเอื้อง							
8.	ด.ช. กาน	5	47,280	12,480		26.39	ก่อสร้าง
9.	ด.ญ. เขม	13	46,230		12,870	27.83	เย็บผ้า

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

ลำดับ ที่	ชื่อ	จำนวน สมาชิก ที่ทำงาน นอกภาค เกษตร	ระดับ รายได้ ของ ครัวเรือน	รายได้ของเด็กหรือ ต้นทุนค่าเสียโอกาส ของการศึกษา (บาท)		ค่า ร้อยละ	ประเภท กิจกรรม
				เด็กชาย	เด็กหญิง		
10.	ต.ญ. คอย	3	44,980		25,740	57.22	เย็บผ้า
11.	ต.ญ. ใจ	3	42,380		25,740	60.73	เย็บผ้า
12.	ต.ญ. ฉลาด	4	40,853		6,240	15.27	ก่อสร้าง
13.	ต.ญ. ชม	3	37,240		17,160	46.07	เย็บผ้า
14.	ต.ญ. ซอน	4	36,920		11,440	30.98	เย็บผ้า
15.	ต.ช. นพ	4	36,440	10,400		29.34	ก่อสร้าง
16.	ต.ช. บัน	2	34,850	7,800		22.38	ก่อสร้าง
17.	ต.ช. ปาน	2	34,320	9,360		27.27	ก่อสร้าง
18.	ต.ช. ฝัน	3	29,640	10,920		36.84	ก่อสร้าง
19.	ต.ญ. ฝัน	2	26,000		*		
20.	ต.ญ. มา	2	20,200		2,000	9.90	ปักผ้า
21.	ต.ญ. ยะ	2	12,480		6,240	50.00	ก่อสร้าง
รวมรายได้ของกลุ่มชาย-หญิง				65,760	173,092	756.60	
ค่าเฉลี่ยรายได้ของกลุ่มชาย-หญิง				9,394	13,314	37.83	

หมายเหตุ : * เด็กกำลังฝึกวาดภาพลงพัด ยังไม่มีรายได้

5.2 ระดับกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจระหว่างเด็กชายกับเด็กหญิง

ในส่วนนี้เป็นการศึกษาถึงระดับกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจของเด็กชนบท โดยได้ตั้งสมมุติฐานไว้ว่า กิจกรรมเชิงเศรษฐกิจของเด็กหญิงมีระดับสูงกว่าเด็กชาย จากการศึกษารูปได้ดังนี้

5.2.1 กิจกรรมเชิงเศรษฐกิจที่เด็กเข้าร่วมแล้วได้รับผลตอบแทนเป็นตัวเงิน

จากการศึกษาเด็กจำนวน 45 คน ในสามหมู่บ้านที่มีสภาพทางเศรษฐกิจแตกต่างกัน ปรากฏว่ามีเด็กจำนวน 20 คน ไม่มีโอกาสได้ศึกษาต่อหลังจากจบการศึกษาภาคบังคับของรัฐแล้ว (ตารางที่ 5.2) และเด็กส่วนใหญ่จะเป็นเด็กที่มาจากหมู่บ้านชนบทแบบเกษตรล้าหลัง โดยเฉพาะจากหมู่บ้านปางป่าเอื้อง เมื่อแยกออกเป็นกลุ่มเด็กชายและเด็กหญิงแล้ว กลุ่มเด็กชายที่เข้าสู่ตลาดแรงงาน หรือเข้าร่วมกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจแล้วได้รับผลตอบแทนเป็นตัวเงินมีจำนวน 7 คน ส่วนใหญ่จะทำงานเป็นกรรมกรก่อสร้าง ซึ่งมีรายได้ขั้นต่ำโดยเฉลี่ย 72.85 บาทต่อวัน จำนวนชั่วโมงการทำงานต่อวันโดยเฉลี่ย 8 ชั่วโมง และไม่มีเด็กชายคนใดที่ทำงานล่วงเวลา

สำหรับกลุ่มเด็กหญิงที่เข้าร่วมกิจกรรมทางเศรษฐกิจ แล้วได้รับผลตอบแทนเป็นตัวเงินมีจำนวน 13 คน ส่วนใหญ่จะทำงานเย็บผ้า รายได้ขั้นต่ำโดยเฉลี่ย 60.00 บาทต่อวัน จำนวนชั่วโมงการทำงานต่อวันโดยเฉลี่ย 9 ชั่วโมงครึ่ง นั่นหมายถึงว่าเด็กหญิงต้องทำงานที่นานกว่าในแต่ละวันทั้ง ๆ ที่ได้รับค่าตอบแทนต่ำกว่าเด็กชาย มีเด็กหญิงจำนวน 5 ราย ที่ต้องทำงานล่วงเวลาเพื่อให้ตนเองมีรายได้เพิ่มขึ้น เด็กเหล่านี้จะทำงานเย็บผ้าไหลอยู่ในโรงงาน ถ้าเป็นเด็กที่เย็บผ้าและค่อนข้างมีความชำนาญจะได้รับค่าแรง 60 บาทในช่วงเวลา 8.00-17.00 น. และอีก 30 บาท ในช่วงเวลากลางคืน 17.30-21.30 น.

งานปักผ้าเป็นงานของสตรีแม่บ้านและคนชราที่มักทำกันในช่วงที่ว่างงาน งานนี้เป็นงานประณีตและค่าตอบแทนที่ได้ค่อนข้างต่ำอีกด้วย เด็กหญิงวัยรุ่นไม่นิยมทำกัน เช่น ด.ญ. มาทำงานปักผ้าได้ค่าแรงเพียงวันละ 15 บาทเท่านั้น

ตารางที่ 5.2 ประเภทของกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจที่เด็กเข้าร่วมแล้วได้รับผลตอบแทนเป็นตัวเงิน ค่าแรงขั้นต่ำ จำนวนชั่วโมงการทำงานและลักษณะการจ่ายค่าแรง

ลำดับที่	ชื่อ	ประเภทของกิจกรรม	ค่าแรงขั้นต่ำ	จำนวนชั่วโมงการทำงานต่อวัน	ลักษณะการจ่ายค่าแรง		
					รายวัน	รายชิ้น	เหมา
1	ด.ช. บุญ	แบกของ	60	8	/		
2	ด.ช. เป้ง	ซ่อมรถ	50	8	/		
3	ด.ช. กาน	ก่อสร้าง	80	8	/		
4	ด.ช. นพ	ก่อสร้าง	80	8	/		
5	ด.ช. บัน	ก่อสร้าง	80	8	/		
6	ด.ช. ปาน	ก่อสร้าง	80	8	/		
7	ด.ช. ผิน	ก่อสร้าง	80	8	/		
รวม			510	56			
เฉลี่ย			72.85	8.00			
1	ด.ญ. นวล	ถักเสื้อผ้าไหมพรม	60	8	/		
2	ด.ญ. ดาว	เย็บผ้า	90	12	/		
3	ด.ญ. นก	เย็บผ้า	90	12	/		
4	ด.ญ. บัว	เย็บผ้า	30	8	/		
5	ด.ญ. ผ่อง	เจียรไนพลอย	30	8			/
6	ด.ญ. เขม	เย็บผ้า	45	8	/		
7	ด.ญ. คอย	เย็บผ้า	90	12	/		

ตารางที่ 5.2 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อ	ประเภทของ กิจกรรม	ค่าแรง ขั้นต่ำ	จำนวนชั่วโมง การทำงานต่อวัน	ลักษณะการจ่ายค่าแรง		
					รายวัน	รายชิ้น	เหมา
8	ด.ญ. ใจ	เย็บผ้า	90	12	/		
9	ด.ญ. จลาต	ก่อสร้าง	60	8	/		
10	ด.ญ. ชม	เย็บผ้า	60	8	/		
11	ด.ญ. ชอน	เย็บผ้า	60	12	/		
12	ด.ญ. มา	ปักผ้า	15	5		/	
13	ด.ญ. ยะ	ก่อสร้าง	60	8	/		
รวม			780	121			
เฉลี่ย			60.00	9.30			

ที่มา : จากการสำรวจ

5.2.2 กิจกรรมเชิงเศรษฐกิจที่เด็กเข้าร่วมแล้วไม่ได้รับผลตอบแทนเป็นตัวเงิน

จากการศึกษาพบว่าระดับกิจกรรมของเด็กหญิงกับเด็กชายไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาถึงการเข้าร่วมกิจกรรมที่เด็กไม่ได้รับผลตอบแทนเป็นตัวเงิน (ตารางที่ 9 ในภาคผนวก) ทั้งเด็กหญิงและเด็กชายมีส่วนช่วยเหลืองานบ้าน งานเกษตร และงานนอกภาคเกษตรให้แก่ครัวเรือนน้อยมาก เนื่องจากว่าผู้ปกครองโดยเฉพะมารดา มีเวลาที่จะทำงานบ้านมากขึ้น เพื่อให้เด็กได้มีเวลาในการศึกษาเล่าเรียนหรือทำงานได้เต็มที่ บางครั้งเด็กจะช่วยเหลือบ้างซึ่งก็เป็นงานที่เบา ๆ และเป็นงานที่เร่งด่วนเท่านั้น

เหตุผลที่มารดาใช้เวลาในการทำงานบ้านมากขึ้นเนื่องมาจาก

1. มีการทดแทนแรงงานในภาคเกษตรกรรมด้วยเครื่องจักรกลมากขึ้น ซึ่งเครื่องจักรกลส่วนใหญ่แล้วเหมาะสำหรับแรงงานชายมากกว่าแรงงานหญิง
2. ขนาดของครอบครัวเล็กลง
3. งานบ้านมีความยุ่งยากและเสียเวลาน้อยลงเนื่องจาก (ตารางที่ 10 ในภาคผนวก)
  - การใช้เตาแก๊สในการประกอบอาหาร
  - การใช้หม้อหุงข้าวไฟฟ้า
  - สามารถซื้ออาหารสำเร็จรูปได้โดยไม่ต้องเสียเวลาในการจัดทำ
  - การใช้เตารีดไฟฟ้าเพื่อรีดผ้า
  - การใช้เครื่องซักผ้า เป็นต้น

สำหรับงานเกษตร ทั้งที่เป็นงานเกษตรของครัวเรือนและเป็นงานรับจ้างปรากฏว่าเด็กส่วนใหญ่ไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมนี้ ทั้งที่ครัวเรือนมีที่ดินและไม่มีที่ดินเพื่อเพาะปลูกเป็นของตนเอง แต่ก่อนการทำงานต้องอาศัยแรงงานจากคนและสัตว์ ปัจจุบันมีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วยในการเกษตรมากขึ้น แรงงานจากคนและสัตว์โดยเฉพาะแรงงานเด็กจึงมีความจำเป็นน้อยลง เด็กสามารถช่วยเหลืองานเกษตรของครัวเรือนได้ แต่ต้องเป็นงานเบาและไม่เปราะเปื้อน อย่างเช่นงานในส่วนผัก-สวนครัว เป็นต้น

ด.ญ. ธาร (บ้านแม่กุ่มบก) มีอาชีพหลักคือการทำนาและปลูกพริก ธารและพี่ชายต่างก็เรียนหนังสือ ไม่ได้ช่วยเหลือผู้ปกครองทำนาแต่อย่างใด ที่นา 5 ไร่ถูกแบ่งเป็นส่วนพริกประมาณ 1.5 ไร่ การทำนาปัจจุบันไม่ยุ่งยาก เพราะมีการใช้เครื่องทุ่นแรงและการจ้างแรงงานแทนการลงแขกเพื่อเอาแรงกันตั้งแต่ก่อน ธารและพี่ชายต้องออกกลางทุ่ง เพื่อช่วยเหลือผู้ปกครองเป็นบางครั้งบางคราวเท่านั้น โดยเฉพาะงานที่มีความต้องการแรงงานเร่งด่วนเช่นการเก็บพริก เพื่อให้ทันเวลาที่พ่อค้าคนกลางกำหนด เด็กไม่เต็มใจที่จะช่วยเหลือผู้ปกครองเกี่ยวกับการเกษตร ผู้ปกครองต้องขอร้องแกมบังคับให้ช่วยเหลือเด็กถึงจะทำ เด็กไม่ชอบงานเกษตรเนื่องจากงานนี้เป็นงานที่เปราะเปื้อน เด็กต้องการเรียนทางด้านวิชาขึ้นจากโรงเรียนพาณิชย์หรือจากวิทยาลัยเทคนิคมากกว่า

ด.ช. ปอน (บ้านแม่กุ่มบก) คริวเรือมีที่นาเป็นของตนเองจำนวน 5 ไร่เศษ ในฤดูฝนจะทำการปลูกข้าว ส่วนฤดูแล้งจะปลูกถั่วฝักยาว นอกจากทำนาแล้วบิดา-มารดาของ ด.ช. ปอน ยังต้องช่วยเหลือคริวเรือของพ่ออยู่แม่อยู่ทำนา ที่ยังไม่ได้แบ่งให้ลูกหลานอีกจำนวน 50 ไร่ ที่นาจำนวนนี้ได้ให้เกษตรกรรายอื่นเช่าทำ ผลผลิตที่ได้ทั้งหมดเป็นกองกลาง มีคริวเรือที่บริโภคข้าวจากกองกลางประมาณ 5 คริวเรือ ด.ช. ปอน และพี่ชาย ต้องการเรียนทางด้านวิชาซึ่งมากกว่าที่จะให้เลือกเรียนทางด้านเกษตรกรรม ถึงแม้ว่าจะมีที่ดินในทางเกษตรกรรมมากพอที่จะประกอบอาชีพในด้านนี้ก็ตาม สำหรับบ้านพี่ชาย ปัจจุบันศึกษาอยู่ในวิทยาลัยครู โดยเลือกเรียนทางด้านประชาสัมพันธ์

ในกรณีเด็กที่ไม่ได้เรียนหนังสือต่อหลังจากจบการศึกษาภาคบังคับแล้ว และต้องเข้าสู่ตลาดแรงงาน เด็กเหล่านี้ต้องทำงานหนัก บางรายต้องทำงานล่วงเวลา เด็กเหล่านี้จะไม่มีเวลาว่างในการช่วยเหลืองานเกษตรของคริวเรือ หรือแม้แต่ในบ้าน ในกรณีเด็กที่คริวเรือมีที่นา เด็กไม่ได้ช่วยทำนาแต่ก็ได้ให้เงินผู้ปกครองเพื่อจ่ายเป็นค่าจ้างแรงงานแทนตน (ตารางที่ 5.3) ซึ่งผู้ปกครองเห็นด้วยในการปฏิบัติเช่นนี้ สำหรับเด็กชายแล้วเด็กยินยอมที่จะช่วยเหลืองานเกษตรให้แก่คริวเรือมากกว่าเด็กหญิง

กรณีที่คริวเรือไม่มีที่นาเป็นของตนเอง ทั้งเด็กหญิงและเด็กชายจะไม่รับจ้างทำงานเกษตรกรรมใด ๆ แต่ถ้าในคริวเรือที่ต้องเช่านาผู้อื่นทำแล้ว ทั้งเด็กชายและหญิงต้องช่วยเหลืองานเกษตรกรรม

นวล เป็นลูกสาวคนเดียวของคริวเรือ ยายรวมทั้งพ่อ-แม่ไม่ยอมให้นวลเรียนต่อในระดับสูงหลังจากจบชั้น ป.6 แล้ว ถ้านวลเรียนในระดับสูง ๆ แล้ว นวลจะต้องจากบ้านไปไกล ดังนั้นยายจึงพาไปฝากเข้าทำงานถักเสื้อไหมพรมยังอีกหมู่บ้านหนึ่ง ซึ่งสามารถเดินทางไปกลับได้ ตั้งแต่ทำงานมีรายได้เป็นของตนเอง นวลสามารถซื้อสร้อยคอทองคำให้กับตัวเอง โตะรับแขก รถจักรยาน และค่าแรงที่ได้รับเดือนละประมาณ 1,800 บาท ได้ให้ผู้ปกครองเก็บทั้งหมด เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายประจำวันและเพื่อจ้างแรงงานในการทำนาแทนตน นวลจะไม่ยอมยุ่งเกี่ยวกับการเกษตรเลยถึงแม้จะมีเวลาว่างในวันหยุดงานก็ตาม ปัจจุบันนวลอยากที่จะเปลี่ยนงานจากถักเสื้อไหมพรมมาเป็นงานเย็บผ้าโหล ประการแรกคือไม่ต้องเดินทางไกลไปนอก

หมู่บ้าน ประการที่สองงานเย็บผ้าโหลอาจจะให้รายได้ที่สูงขึ้น ซึ่งนวลสามารถเลือกเข้าทำงานได้จาก 3 แห่งที่มีอยู่ในหมู่บ้าน

ในส่วนของกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจ ที่เด็กเข้าร่วมแล้วได้รับผลตอบแทนเป็นตัวเงินเด็กหญิงมีโอกาสทำงานมีรายได้สูงกว่าเด็กชาย เนื่องจากลักษณะงานที่เด็กเข้าร่วมนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นงานเย็บผ้าในโรงงาน ซึ่งงานเย็บผ้านี้เด็กหญิงสามารถทำงานล่วงเวลาและในวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ ส่วนลักษณะงานของเด็กชายนั้นมักจะเป็นงานรับจ้าง ซึ่งเป็นงานที่ไม่มั่นคง เช่น งานก่อสร้าง เด็กชายไม่มีโอกาสทำงานล่วงเวลาหรือทำงานในวันหยุดได้เหมือนงานที่เด็กหญิงทำ และในปีหนึ่ง ๆ เด็กชายยังมีช่วงการทำงานน้อยกว่า เนื่องจากการตงงานราว ๆ 3-4 เดือน สำหรับกิจกรรมที่เด็กเข้าร่วมแล้วไม่ได้รับผลตอบแทนเป็นตัวเงินทั้งเด็กหญิงและเด็กชายมีส่วนร่วมในกิจกรรมไม่แตกต่างกัน เนื่องจากผู้ปกครองให้เวลาเด็กเพื่อศึกษาเล่าเรียนอย่างเต็มที่ และในปัจจุบันผู้ปกครองมีเวลาที่จะทำงานบ้านมากขึ้นด้วย

ตารางที่ 5.3 การเข้าร่วมในกิจกรรมทางการเกษตรของเด็กที่ไม่ได้ศึกษาต่อหลังจาก
จบชั้น ป.6

ลำดับที่	ชื่อ	ครัวเรือนมีที่นา		ครัวเรือนไม่มีที่นา			
		ช่วยทำ	ไม่ช่วยทำ		รับจ้างงาน เกษตรกรรม	ไม่รับจ้าง เกษตรกรรม	เข้าทำ
			ไม่ให้เงิน	ให้เงินจ้าง แรงงาน			
	<u>บ้านแม่กุ่มบก</u>						
1.	ด.ญ. นวล			x			
2.	ด.ช. บุญ	x					
	<u>บ้านป่าสักน้อย</u>						
3.	ด.ญ. ดาว				x		
4.	ด.ญ. นก				x		
5.	ด.ญ. บัว				x		
6.	ด.ช. เป้ง	x					
7.	ด.ญ. ผ่อง				x		
	<u>บ้านปางป่าเอื้อง</u>						
8.	ด.ช. กาน				x		
9.	ด.ญ. เขม				x		
10.	ด.ญ. คอย				x		
11.	ด.ญ. ใจ				x		
12.	ด.ญ. ฉลาด						x

ตารางที่ 5.3 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อ	ครัวเรือนมีที่นา			ครัวเรือนไม่มีที่นา		
		ช่วยทำ	ไม่ช่วยทำ		รับจ้างงาน เกษตรกรรม	ไม่รับจ้าง เกษตรกรรม	เข้าทำ
			ไม่ให้เงิน	ให้เงินจ้าง แรงงาน			
13.	ด.ญ. ชม				x		
14.	ด.ญ. ชอน				x		
15.	ด.ช. นพ				x		
16.	ด.ช. ปัน		x				
17.	ด.ช. ปาน				x		
18.	ด.ช. ฝัน					x	
19.	ด.ญ. ฝัน				x		
20.	ด.ญ. มา				x		
21.	ด.ญ. ยะ				x		

ที่มา : จากการสำรวจ

5.3 รายละเอียดของกิจกรรมที่เด็กเข้าร่วม

เด็กที่เข้าสู่ตลาดแรงงานจากบ้านแม่กุ่มบก เหตุผลหลักมิได้เกิดจากความยากจนของครัวเรือน แต่เกิดจากเด็กมีผลการเรียนต่ำและผู้ปกครองไม่ต้องการให้จากบ้านไปไกล และผู้ปกครองคิดว่างานบางประเภท ไม่จำเป็นต้องอาศัยความรู้สูงก็สามารถทำงานมีรายได้ประจำได้ เช่นงานถักเสื้อผ้าไหมพรม งานแบกของในโรงงานเย็บผ้า เป็นต้น

ส่วนเด็กที่เข้าสู่ตลาดแรงงานจากบ้านป่าสักน้อย และบ้านปางป่าเลื้อง มักจะเป็นเด็กที่อยู่ในครัวเรือนที่ฐานะทางเศรษฐกิจยากจน ประชากรของทั้งสองหมู่บ้านนี้ โดยเฉพาะบ้านป่าสักน้อย นอกจากจะมีอาชีพหลักจากการเกษตรแล้ว ยังมีอาชีพนอกภาคเกษตรที่สามารถทำร่วมกันได้ เช่นงานหัตถกรรมประเภทของที่ระลึก สำหรับเด็กหญิงวัยรุ่นแล้วมักจะออกไปเย็บผ้าในโรงงานมากกว่าจะรับงานมาทำที่บ้าน

5.3.1 ประเภทของกิจกรรม

จากการศึกษาถึงกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจ ที่เด็กเข้าร่วมแล้วได้รับผลตอบแทนเป็นตัวเงิน มีทั้งกิจการที่ตั้งอยู่ในหมู่บ้านและนอกหมู่บ้านที่เด็กอาศัยอยู่ และกิจการเหล่านั้นมีขนาดเล็กจนถึงขนาดกลางที่ไม่ต้องการแรงงานที่มีทักษะสูง (ตารางที่ 5.4) กิจกรรมทุกประเภทเป็นกิจกรรมที่มีแรงงานผู้ใหญ่และแรงงานเด็กปฏิบัติร่วมกันได้ แต่มีกิจกรรมบางประเภทเป็นกิจกรรมที่เด็กหญิงวัยรุ่นมีส่วนร่วมมากกว่าผู้ใหญ่ เช่น งานถักเสื้อผ้าไหมพรม งานเย็บผ้าโหลในโรงงาน เป็นต้น

ตารางที่ 5.4 แสดงถึงรายละเอียดของแต่ละกิจกรรมที่เด็กเข้าร่วม

ประเภทของกิจกรรม	หมู่บ้านที่ เด็กอาศัย อยู่	สถานที่ตั้ง กิจการ		ขนาด ของ กิจการ	ค่าแรงขั้นต่ำ		ผู้ที่ชุกชุม เข้าสู่ ตลาด แรงงาน	ระยะเวลาทำงาน
		นอก หมู่บ้าน	ใน หมู่บ้าน		ชาย	หญิง		
การถักเสื่อไหมพรม	แม่กุ่มบก	/		กลาง		60	ญาติ	08.00-17.00 น
คนงานแบกของ	แม่กุ่มบก		/	กลาง		50	ญาติ	08.00-17.00 น
เย็บผ้าโหล	ป่าสักน้อย		/	เล็ก		30	ญาติ	08.00-17.00 น
เย็บผ้าโหลใน โรงงาน	ป่าสักน้อย	/		กลาง		40	เพื่อน	08.00-17.00 น 17.30-21.30 น
ซ่อมรถมอเตอร์ไซด์	ป่าสักน้อย	/		เล็ก		50	ญาติ	08.00-17.00 น
เจียรไนพลอย	ป่าสักน้อย	/		เล็ก		งานเหมา	ญาติ	ประมาณวันละ 8 ชั่วโมง
งานก่อสร้าง	ปงป่าเอื้อง	/		กลาง		80	เพื่อนบ้าน	08.00-17.00 น
งานปักผ้า	ปงป่าเอื้อง		/	เล็ก		เหมาเป็น รายชิ้น	เพื่อนบ้าน	ประมาณวันละ 4 ชั่วโมง
วาดภาพลงผ้า*	ปงป่าเอื้อง		/	เล็ก		เหมาเป็น รายชิ้น	เพื่อนบ้าน	ประมาณวันละ 8 ชั่วโมง

ที่มา : จากการสำรวจ

หมายเหตุ : * เป็นงานที่เด็กกำลังอยู่ในระยะฝึกงาน

5.3.2 ขนาดของสถานประกอบการ

พบว่า สถานประกอบการที่เด็กเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ มีขนาดแตกต่างกัน กิจกรรมบางประเภทเด็กต้องทำอยู่กับบ้านตนเองตั้งงานปักผ้าเป็นต้น งานประเภทนี้เจ้าของกิจการหรือคนกลาง เป็นคนนำผ้าและอุปกรณ์ไปส่งและรับเมื่องานเสร็จถึงบ้าน สำหรับงานอีกประเภทหนึ่ง เป็นงานที่จัดตั้งเป็นกลุ่มสมาชิกร่วมทำงานด้วยประมาณ 3-10 คน งานประเภทนี้ ได้แก่ งานเจียรไนพลอย งานวาดภาพลงพืด เป็นต้น

งานเย็บผ้าโหล เป็นงานที่เด็กต้องเดินทางไปทำงานในโรงงาน สถานประกอบการประเภทนี้มักจะเป็นสถานประกอบการขนาดกลางที่มีคนงานตั้งแต่ 30-50 คน ในบางแห่งเป็นสถานประกอบการขนาดใหญ่มีคนงานถึง 200 คน และจักรที่ใช้ในงานเย็บผ้าจะเป็นจักรอุตสาหกรรมทุกประเภททั้งสิ้น

งานก่อสร้าง เป็นงานที่ก่อให้เกิดรายได้ไม่แน่นอนเหมือนตั้งงานเย็บผ้า ที่มีงานทำตลอดปี งานประเภทนี้เป็นงานที่ต้องรอผู้รับเหมาหางานให้ ซึ่งในปีหนึ่ง ๆ จะต้องตกงานหรือไม่มีงานทำราว 3-6 เดือน

5.3.3 ขั้วสารและวิธีการเข้าสู่ตลาดแรงงาน

เด็กที่เข้าสู่ตลาดแรงงาน มีวิธีการหางานโดยอาศัยข้อมูลที่ไม่เป็นทางการ คืออาศัยข้อมูลจากบุคคลภายในกิจการอาจจะเป็นเพื่อน ญาติ หรือเพื่อนบ้านที่เป็นลูกจ้างที่กำลังทำงานอยู่ในกิจการนั้น ๆ หรืออาจเรียกว่ามีลักษณะเป็นปฏิกริยาลูกโซ่ ซึ่งวิธีการนี้จะป็นวิธีที่สอดคล้องกับวิธีการของนายจ้างหรือเจ้าของกิจการที่มีกอาศัยคนภายในเป็นหลัก การหางานโดยวิธีการของนายจ้างหรือเจ้าของกิจการที่มีกอาศัยคนภายในเป็นหลัก การหางานโดยวิธีดังกล่าวจะเห็นว่าทำให้เกิดการประหยัดค่าใช้จ่ายและเสียเวลาน้อยกับทั้งนายจ้างและลูกจ้าง งานบางอย่างที่เป็นงานเหมา เช่น งานไม้ การทำเฟอร์นิเจอร์ พบว่าในวันเสาร์-อาทิตย์ผู้ปกครองเด็กบางรายได้พาบุตรชายไปทำงานด้วย เด็กเป็นเพียงลูกมือที่คอยส่งเครื่องมือ และช่วยงานบางอย่างที่เป็นงานเบา ๆ ซึ่งเด็กไม่ได้ค่าแรง แต่จะได้รับประสบการณ์ในอาชีพนั้น ๆ และในช่วงปิดเทอมมีเด็กบางรายได้ติดตามผู้ปกครองไปทำงานก่อสร้างด้วย ต.ช. ถนอม อายุ 15 ปี

เรียนอยู่ชั้น ม.3 ไปทำงานก่อสร้างกับมารดาในช่วงปิดเทอม ค่าแรงที่ได้รับเด็กจะนำมาเป็นค่าใช้จ่ายในการศึกษาเล่าเรียนทั้งหมด

5.3.4 วิธีการจ่ายค่าจ้าง

งานแต่ละประเภทจะมีลักษณะการจ่ายค่าจ้างที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งลักษณะการจ่ายค่าจ้างที่สำคัญในตลาดแรงงานที่เด็กมีส่วนร่วมด้วยมีดังนี้

ประเภทที่ 1 คืออัตราค่าจ้างรายวัน เป็นอัตราค่าจ้างที่นายจ้างจ่ายเป็นวัน โดยไม่คำนึงถึงปริมาณงาน การจ่ายค่าจ้างประเภทนี้ปกติโดยทั่วไปจะจ่ายเดือนละ 2 ครั้ง แต่แต่ละครั้งเรียกว่าวีค ลูกจ้างหรือคนงานจะได้รับค่าแรงวีคแรกประมาณวันที่ 2 ของเดือน ส่วนในวีคที่ 2 จะได้รับในวันที่ 16 ของเดือนเป็นต้น ประเภทของงานที่จ่ายค่าแรงในลักษณะนี้ ได้แก่ งานก่อสร้าง งานเย็บผ้าโหลในโรงงาน

ประเภทที่ 2 คืออัตราค่าจ้างงานเหมาหรืออัตราค่าจ้างรายชิ้น เป็นอัตราค่าจ้างที่ลูกจ้างได้รับตามผลงาน ถ้าลูกจ้างมีผลงานมากก็ได้รับค่าตอบแทนสูง ถ้าลูกจ้างมีผลงานน้อยก็ได้รับค่าตอบแทนต่ำ การจ่ายค่าแรงโดยทั่วไปจะจ่ายเป็นวีค แต่ลูกจ้างสามารถเบิกเงินก่อนถึงวันจ่ายได้ ถ้ามีความจำเป็นต้องการใช้เงินเร่งด่วน กิจกรรมที่จ่ายค่าแรงลักษณะนี้ได้แก่ งานเจียรไนพลอย งานเย็บผ้าโหล (ในหมู่บ้าน) งานถักเสื้อไหมพรม และงานปักผ้า เป็นต้น

ประเภทที่ 3 คืออัตราค่าจ้างรายเดือน การจ่ายค่าจ้างประเภทนี้พบน้อยมากในกิจกรรมที่เด็กมีส่วนร่วมด้วย กิจกรรมที่จ่ายค่าแรงในลักษณะนี้เป็นงานที่ไม่ได้กำหนดระยะเวลาในการทำงาน และในการทำงานล่วงเวลานายจ้างไม่ได้จ่ายค่าล่วงเวลาเพียงแต่ให้บริการในด้านที่พักและอาหารเท่านั้น ค่าแรงที่ได้รับเป็นตัวเงินน้อยมากเมื่อเทียบกับงานรับจ้างในกิจกรรมอื่น งานที่จ่ายค่าจ้างประเภทนี้ได้แก่ งานซ่อมรถมอเตอร์ไซด์และงานแบกของในโรงงานเย็บผ้า

5.3.5 ค่าตอบแทนและค่าล่วงเวลา

ค่าตอบแทนหรือค่าจ้างระหว่างเด็กชายและเด็กหญิง จะแตกต่างกันตามประเภทของงานเช่น งานก่อสร้าง ค่าจ้างแรงงานเด็กชายจะได้รับสูงกว่าค่าจ้างแรงงานเด็กหญิง กล่าวคือแรงงานเด็กชายขั้นต่ำได้รับ 80 บาท เด็กหญิงได้ 60 บาทต่อวัน ถ้าเป็นงานเย็บผ้าโหล

หรืองานถักเสื้อผ้าไหมพรมในโรงงานที่จ่ายค่าแรงเป็นรายชิ้น เด็กส่วนใหญ่จะมีรายได้ระหว่าง 40-60 บาทต่อวัน และเด็กที่เย็บผ้าในโรงงานที่จ่ายค่าแรงเป็นรายวัน ค่าแรงที่ได้นายจ้างจะจ่ายตามประสิทธิภาพและความชำนาญ โดยปกตินายจ้างจะจ่ายค่าแรงขั้นต่ำวันละ 40 บาท สำหรับการจ่ายค่าแรงในรอบที่ 2 หรือกะกลางคืนนั้น จะจ่ายเพียงครึ่งหนึ่งของค่าแรงกะแรก ส่วนในวันหยุดต่าง ๆ เด็กจะได้รับเพียงค่าแรงปกติเท่านั้น นายจ้างบางรายต้องการจ้างแรงงานที่มาจากอีสานมากกว่าแรงงานท้องถิ่น เพราะแรงงานเหล่านี้ขยันขันแข็ง อดทนและไม่มีปัญหาในเรื่องการทำงานล่วงเวลา

จะเห็นได้ว่าค่าแรงที่เด็กได้รับนั้นค่อนข้างต่ำ เช่นงานถักเสื้อผ้าไหมพรม เด็กได้รับค่าแรงในการถักเสื้อผ้าเพียงตัวละ 10 บาทเท่านั้น ในวันหนึ่ง ๆ เด็กสามารถถักได้ประมาณ 4-6 ตัว ซึ่งต้องทำงานตลอดทั้งวันตั้งแต่ 8.00-17.00 น.

5.3.6 ระยะเวลาทำงาน

โดยปกติแล้วกิจการต่าง ๆ จะมีวันทำงานสัปดาห์ละ 6 วัน แต่ส่วนใหญ่แล้วเด็กจะไม่ยอมหยุดงานเลยในรอบสัปดาห์ หากแต่จะหยุดเมื่อมีกิจธุระจำเป็นจริง ๆ หรือยามเจ็บป่วย ซึ่งการหยุดงานในวันดังกล่าวเด็กจะไม่ได้รับค่าจ้าง เด็กมักจะหยุดในวันเทศกาลต่าง ๆ เช่น วันปีใหม่ วันสงกรานต์ วันเข้าพรรษา และวันตรุษจีน เป็นต้น

ผู้ที่มีอาชีพเป็นกรรมกรก่อสร้างจะมีวันหยุดพักผ่อนไม่เหมือนกับงานอื่น ๆ คือ จะหยุดในวันหลังจากที่รับเงินค่าแรงแล้วทุกครั้ง ปกติจะหยุดประมาณ 1-2 วันเท่านั้น

โรงงานเย็บผ้าบางแห่งได้แบ่งรอบการทำงานออกเป็นรอบเช้าและรอบกลางคืน หรือที่เรียกกันว่า "กะ" กะแรกเริ่มทำงานเวลา 8.00-17.00 น. พักรับประทานอาหารช่วงเที่ยงเป็นเวลา 1 ชั่วโมง ส่วนกะที่สองเริ่มทำงานเวลา 17.30-21.30 น. ในระหว่างการทำงานปรากฏว่าลูกจ้างส่วนใหญ่จะไม่หยุดพัก การหยุดพักเท่ากับเป็นการสูญเสียรายได้จำนวนหนึ่งไป เนื่องจากเป็นงานที่จ่ายค่าจ้างเป็นรายชิ้นหรือเหมาจึงมักพบเสมอว่าลูกจ้างแต่ละคนจะตั้งหน้าตั้งตาทำงานกันอย่างขะมักเขม้นเพราะต้องแข่งกับเวลา และดูเหมือนว่าแต่ละคนแทบจะไม่มีเวลาพูดคุยหรือหยอกล้อกันเลย

5.3.7 ความหนักเบาของงานและอุบัติเหตุ

งานบางประเภทไม่ได้จำแนกว่าเป็นงานที่เหมาะสมกับเด็กหรือเหมาะกับผู้ใหญ่ เพราะฉะนั้นความหนักเบาของงานไม่ได้เป็นตัวกำหนดค่าจ้าง งานลักษณะนี้จึงเป็นงานที่ไม่ต้องใช้ทักษะและความประณีตมากนัก และเป็นงานที่จ่ายค่าจ้างตามรายชิ้น หรือโดยการเหมา เช่น งานเย็บผ้าโหล งานถักเสื้อผ้าไหมพรม และการเจียรไนพลอย งานสองประเภทแรกเป็นงานของผู้หญิง โดยเฉพาะสตรีโสด แต่มีงานบางอย่างที่ต้องแบ่งประเภทเพื่อความเหมาะสมกับลูกจ้าง เนื่องจากเป็นงานหนักและอันตราย เช่นงานก่อสร้าง แรงงานสตรีรวมถึงเด็กด้วยมีหน้าที่เพียงทิวปุ่นและทำงานอื่นที่เบา ๆ เท่านั้น ส่วนแรงงานเด็กชายต้องทำงานที่หนักกว่าเช่น การผสมปูน ร่อนทราย แบกปูน และบางครั้งต้องขึ้นไปทำงานในที่สูง

สำหรับอุบัติเหตุที่เกิดจากการทำงาน งานเกือบทุกประเภทที่เด็กมีส่วนร่วมอยู่ในกิจกรรมเหล่านั้น เป็นงานที่ไม่ต้องเสี่ยงอันตราย มีเพียงงานก่อสร้างเท่านั้นที่พบว่ามีเด็กหญิงได้รับอุบัติเหตุจากการที่กำแพงอิฐบล็อควิ่งทับลำตัวถึงขั้นพิการชาลิบจนเดินไม่ได้ ความช่วยเหลือที่ได้รับจากนายจ้าง เพียงแต่ได้รับการดูแลและการรักษาพยาบาลขณะรักษาตัวอยู่ในโรงพยาบาลเท่านั้น

5.3.8 ประสบการณ์และการเพิ่มทักษะ

ก่อนเข้าทำงาน เด็กบางรายเคยผ่านการทำงานอื่นมาก่อน เด็กหญิงที่เย็บผ้าโหลอยู่ในโรงงานเคยเป็นเด็กกรีบใช้ตามบ้าน เคยทำงานก่อสร้าง และเคยอยู่ร้านอาหารมาก่อน เด็กบางรายที่กำลังฝึกวาดภาพลงผนังอยู่ในปัจจุบันแต่ก่อนเคยทำงานก่อสร้างเช่นกัน และมีเด็กบางส่วนที่ไม่เคยมีประสบการณ์ใด ๆ เลย เมื่อเข้าสู่ตลาดแรงงาน นายจ้างจะไม่ยอมจ่ายค่าแรงในระยะ 1-2 เดือนแรก เพราะถือว่ากำลังอยู่ในขั้นฝึกหัดหรือทดลองงาน เด็กที่เข้าสู่ตลาดแรงงานนี้ไม่เคยได้รับการปฐมนิเทศหรือการแนะนำในการทำงานใด ๆ เด็กจะทำงานโดยการเรียนรู้ด้วยตนเองและสอบถามผู้ที่ทำงานร่วมกันเท่านั้น และเมื่อเข้าทำงานในหน้าที่ใดก็จะทำหน้าที่นั้นตลอดไปไม่เคยได้เปลี่ยนงาน แรงงานเด็กไม่ได้รับการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม การยกระดับฝีมือในการทำงาน การพัฒนาบุคลิกภาพตลอดจนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ น้อยมาก